

KİTAP TANITIMI/BOOK REVIEW

Doç. Dr. Ali oşkun, Sosyal Değişme Kadın ve Din, Rağbet Yayınları,

İstanbul 2011,198 s.

Mehmet MASATOğLU *

Tanıtımı yapılan kitap, giriş ve sonuç bölümleri haricinde, 15 bölümden oluşmaktadır. Yazar, hangi açıdan bakarsak bakalım toplumsal tarih sürecinin başladığı yeri aile olarak göstermektedir. Aile kurumunun iki temel direklerinden birisi olan kadının sosyo-kültürel açıdan neden sadece tarih sahnesinin yalnızca perde arkasında yer alan bir sahne görevlisi olduğu sorusunun cevabını aramayı hedeflemektedir.

Sorunun cevabını ararken yazarın çeşitli bilim dallarından ve konunun saygın bilim insanlarının eserlerinden faydalandığını görmekteyiz. Giriş kısmında yazarın vurguladığı hususlardan biri de araştırmanın bazı kısımlarının feminist yazına bir katkı olarak görülmesinin haricinde, aslında sosyal değişme ve din değişkenleri çerçevesinde kadın konusunu irdelemek ve bu değişkenler çerçevesinde kadın konusunu ele alan yazına bir katkı sağlamaktır. Eserin kapsam ve çerçevesine geldiğimizde, yazar araştırmayı řu şekilde sınırlandırmaktadır: Din çerçevesinde ilkel ve ilkçağın dinleri ile monoteist dinleri; Batı tarihinde kadının konumunu ele alırken de çoğunlukla Avrupa ile sınırlandırmaktadır.

Eserin ilk bölümünde (ss. 20-30) yazar, sosyal değişmenin tanımına, değişme ve gelişmenin farklılığına değinmekle beraber kültürel değişmenin sosyal değişim ile i içe geçmiş kavramlar olarak da karşımıza çıktığını belirtmekte bunu da “sosyo-kültürel değişme” olarak ifade etmektedir. (s. 21) Sosyal değişme kuramlarının i sınıfa ayrıldığını ve bu kuramlar çerçevesin-

---

* Ankara Üniversitesi, Dinler Tarihi Doktora ğrencisi, masatoglu87@gmail.com

de çalışmasını ele aldığını belirtmektedir. Bu bölümde toplum mühendisliğine de değinen yazar, çoğunlukla bu tarz projelerin kadının merkeze alınarak yapıldığını vurgulamaktadır.

“Tarih Yazıcılığı İçinde Kadın” başlığını verdiği ikinci bölümde (ss. 31-47) yazar, kadının kendi tarihini yazması üzerinde durmakta ve bölümde feminist tarih yazımını inceleyerek bu sahanın ne kadar bakir olduğunu, kendisinin de bu alana naciwane bir katkıda bulunmaya çalıştığını belirtmektedir.

Yazar üçüncü bölümde (ss. 48-81) mitolojide ve ilkçağ toplumlarında kadının sosyal statüsünü incelemeye geçmeden önce anaerkil teorisi hakkında bilgi vermektedir. Bu konu hakkında ilk görüş bildiren kişi olarak J. Bachofen’i anmakla birlikte, Fatmagül Berttay’dan yaptığı alıntıyla konuya giriş yapmaktadır:

“Matriarki (anaerkillik), kadınların erkeklerle yalnızca eşit oldukları için değil aynı zamanda denetim, iktidar ve egemenlik sahip oldukları bir toplumu belirlemek için kullanılır. gerek on dokuzuncu yüzyıl gerekse günümüz antropologları ve feministler bugünkü toplumlar arasında öyle bir yapıya sahip toplumların bulunup bulunmadığına bakarak bu soruya yanıt aramışlardır. Neticede, gözlemlenebilir toplumlar anaerkilliğin bulunmadığı sonucuna varmışlardır. Tüm bu iddialara rağmen son ulaşılan bulgularda, iki araştırmacı tarafından, erkeklerin iktidarı ele geçirmelerinden önce anaerkil toplumların varlığı ilk kez 19. yüzyılda arkeolojik kadın heykelciklerine ve özellikle de klasik mitolojiye dayandırılmaktadır.” (ss. 49-50)

Yazar, İlkçağ uygarlıklarında kadının sosyal statüsüne geçmeden önce feminist ve antifeminist söylemlerin tartışma konularına değinmiş ayrıca yontmataş devrinden kalma buluntularla anaerkil toplumların varlığı üzerine ortaya atılan tezlerden başlayarak kronolojik olarak eski topluluklarda kadının rolü ve yerini Merlin Stone’un eserinden derleyerek bölüme devam etmiştir.

“Tevrat ve İncil’de Kadın” başlığını verdiği dördüncü bölümde yazar, Eski Ahit ve İncil’den alıntılarla kadına bakış açısının ne olduğunu sunmakla birlikte “Tevrat’taki kadınla ilgili yer alan ifadelerde çoğu zaman kitabın tahrifinden yahut tahrifinden dolayı olmasa bile Kutsal Kitabın pasajlarının önceleri erkeksi bir zihniyetle yorumlanıp; sonra da bu zihniyetin Kutsal Kitaba direkt olarak yansıtılmasından kaynaklandığını” vurgulamaktadır. (ss. 82-92)

“Batılı Kadının Sosyal Tarihi” başlığı altında ise, ortaçağdan başlayıp I. Dünya Savaşı’na kadar geçen süre içerisinde; Avrupa kıtasından Amerika kıtasına kadının sosyal hayattaki koşullarına ve hukuki haklarındaki değişimi ele alınmıştır. (ss. 93-106)

Takip eden altı bölümde, İslam’da kadının tarihçesi ele alınır. İslam’ın gelişiyile kadının sosyal haklarında yaşanan değişimleri gözler önüne sermek için yazar, önce Cahiliye dönemi Arap kadınının konumundan bahseder. Bu konu ile ilgili olarak detaylı bilgi almak isteyenleri Cevad Ali’nin “İslam Öncesi Arap Tarihi” adlı eserine yönlendirir. (ss. 108-114) “Kur’an’da Kadın” başlığı altında ise İslam’ın kadın konusunda takındığı tavrı anlayabilmek için, öncelikle Kur’an’ın ve Peygamberin kadına bakış açısına ve bu bakış açısı çerçevede Müslüman kadının sosyal konumunun nasıl şekillendiğine dikkat çekmektedir. Sırasıyla; cennetten kovulma konusunda Tevrat’ın aksine Kur’an’ın suçu Havva’ya yüklediği, Adem ile Havva’nın ikisinin birlikte bu hatayı işlediğini dile getirmiş; ayrıca örnek ya da ibret olması açısından Hz. Meryem’den, Nuh ve Lut’un eşlerinden; miras konusunda kadının hakından; kadının şahitliği ile ilgili olan ayetten bahsedilmiştir. (ss. 115-126) Hz. Peygamberin Hayatındaki Kadınlar” bölümünde, Peygamber döneminde kadınların sosyal statüsü ile ilgili bilgi verilmekte ve onların çeşitli mesleklerle (imamlık, öğretmenlik, dericilik, tüccarlık vb.) iştigal olduklarından; Hz. Peygamberden sonra ise sosyal yaşamdaki durumlarının kötüleşmeye başladığından bahsedilmektedir. (ss. 127-131)

Onuncu bölüm olan “İslam Tarihi’nde Kadınlar” başlığında bu bölüme kadar çizilen olumlu tablonun aksine, Râşit Halifeler ve daha sonraki devirler içerisinde, kadınların haksızlığa uğradıklarına dair örnekler verilmektedir. Buna karşılık ayrıca Tefsir, Fıkıh, Vaaz-İrşad-Tasavvuf, İlmü’l Kıraat ve Hadis alanlarında isim yapmış alimelerin isimleri zikredilmektedir. (ss. 132-137) Yöneticilik yapan kadınların çoğunu Türklerin ve Moğolların oluşturduğu belirtilirken, on birinci bölümde bunun tarihsel arka planıyla birlikte, bu kadınların kim olduğu tahta veya göreve nasıl geldiği anlatılmaktadır.

“Türk Kadınının Sosyal Tarihi” ve devam eden iki bölümde yazar, Orta Asya’dan itibaren Osmanlı kadınına, ardından da Cumhuriyet dönemi kadınına dair tarihsel çerçeveyi belirlemekte ve bu süreç içerisinde Türk kadınının sosyal hayatına değinmektedir. Osmanlı’nın kuruluşundan gerileme devrine kadar yaklaşık 500 yıl, örgün öğretim kurumlarından uzak tutulmalarına rağmen şair ve yazar olarak kendini yetiştirmiş kadınların varlığından

bahsedilmektedir. Kitabın önceki bölümlerinde de birkaç kez tekrar edildiği gibi, kadınların sosyal statüsü ve eğitimleri, maddi imkanlarıyla doğru orantılı ilerlemiş ve bu bölümde isimleri zikredilen kadın şair ve yazarların Şeyhülislamların, Kazaskerlerin, Beylerin, Kadıların kızları ya da prenseslerle eğitim almış nedimeler olduklarına değinilmiştir.

“Cumhuriyet Döneminde Kadın” başlığını verdiği on dördüncü bölümde yazar, 1934 yılından bu yana kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanındığından ve 1935’te 18 kadın milletvekilinin meclise girdiğinden bahsederek başlamakta, Türk kadınının geçirdiği sosyal değişim süreçlerini konu edinerek devam etmektedir.

On beşinci ve son bölümde, başlıkla aynı adı taşıyan Mustafa Tekin’in “Türkiye’de Aydın Kadınlara Göre Din ve Kadın” adlı doktora çalışmasından edindiği bilgiler paylaşılmaktadır. 13 aydın kadın örneklem üzerinden yapılan çalışmada; din ve kadın konusunun tarihi önemi ve birlikteliği dikkate alınmakla birlikte, temelde “din” sorunsalı üzerine yoğunlaşmıştır. (s.179)

Özetle, Din sosyolojisi alanında akademisyen olan Ali Çoşkun “Sosyal Değişme, Kadın ve Din” adlı eserinde, sadece sosyolojik bir yaklaşımla kadının konusunu incelemekle kalmamış, aynı zamanda dinler tarihi alanına dair de bilgiler sunmuştur. Bölüm başlıkları altında konuyla ilgili detaylı çalışmaların yapıldığı eserlerden bahsetmesi ve o eserlerden alıntılar yapması, hem konu ile ilgili genel bilgi sahibi olmak isteyenler için öz bilgi sağlaması açısından, hem de detaylı çalışmak isteyen okuyuculara ana kaynak niteliğinde olan eserleri tanıtmaya açısından oldukça değerlidir.